

5. Прийняти спеціальний Закон України «Про смертну кару», у якому конкретизувати певні спеціальні умови застосування, чітко визначити перелік обтяжуючих обставин та обмежень покарання щодо певних категорій осіб, визначити терміни його дії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лукашевич В.Г. Смертна кара в аспекті поновлення соціальної справедливості (міжнародний, історико-правовий та соціально-економічний екскурс) / В.Г. Лукашевич // Піднесення до права. Реформування кримінального та кримінально-виконавчого законодавства – головний чинник корегування політики України у сфері виконання кримінальних покарань: Зб. доповідей та тез. науково-практичної конференції 21-22 грудня 2006 року; Ред. кол. В.Г. Лукашевич та ін. – Запоріжжя: ГУ "ЗІДМУ", 2006. – С. 26-33.
2. Смертну кару підтримують від 60 до 80 % українців [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://kolomyya.org/se/sites/pb/?nid=24578&page=1>. – Назва з екрана.
3. Рішення РНБО України щодо стану злочинності у державі [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://prru.gov.ua/news/737>. – Назва з екрана.

УДК 343.222.7 (477)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАТОРА ЧИ КЕРІВНИКА ГРУПИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ.181 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Алфьоров С.М., к.ю.н., доцент, Заслужений юрист України

Запорізький юридичний інститут

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

У статті досліджується теоретико-правовий аспект особливостей відповідальності організатора чи керівника групи як суб'єкта злочину, передбаченого ст.181 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: організатор групи, керівник групи, суб'єкт злочину.

Алфёров С.Н. ОСОБЕННОСТИ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ОРГАНИЗАТОРА ИЛИ РУКОВОДИТЕЛЯ ГРУППЫ КАК СУБЪЕКТА ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО СТ.181 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ) / Запорожский юридический институт Днепропетровского государственного университета внутренних дел, Украина

В статье исследуется теоретико-правовой аспект особенностей ответственности организатора или руководителя группы как субъекта преступления, предусмотренного ст.181 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: организатор группы, руководитель группы, субъект преступления.

Alferov S.N. FEATURE OF RESPONSIBILITY OF ORGANIZER OR LEADER OF GROUP AS SUBJECT OF CRIME, FORESEEN AN ITEM 181 CRIMINAL THE CODE OF UKRAINE (THEORETICAL-LEGAL ASPECT) / Zaporizhzhya legal institute of Dnipropetrovs'k state university of internal affairs, Ukraine

In the article the theoretical-legal aspect of features of responsibility of organizer or leader of group is explored as a subject of crime, foreseen the item of the 181 Criminal code of Ukraine.

Key words: organizer of group, leader of group, subject of crime.

Суб'єкт злочину є обов'язковим елементом будь-якого складу злочину, тому доцільність його дослідження обумовлена необхідністю встановлення кола осіб, які можуть нести кримінальну відповідальність за вчинення того чи іншого злочину. Згідно з чинним Кримінальним кодексом (далі за текстом – КК) України, він характеризується трьома обов'язковими ознаками, що закріплені в ч.1 ст.18 КК України:

- 1) суб'єкт злочину повинен бути фізичною особою;

- 2) суб'єкт злочину повинен бути осудною особою;
- 3) суб'єкт злочину повинен досягти віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

У зв'язку із цим слід наголосити, що дослідження суб'єкта злочину, передбаченого ст.181 КК України, ґрунтується на фундаментальних працях таких вчених, як В.А. Владіміров, П.С. Дагель, В.В. Ленъ, С.І. Міхеєв, В.С. Орлов, Р.І. Орловська, Р. Оримбаєв, В.Г. Павлов, Ш.С. Рашковська, В.В. Тихенко, В.В. Устименко та ін.

Метою статті є теоретико-правове дослідження особливостей відповідальності організаторів або керівників деструктивних релігійних сект.

Враховуючи викладене, суб'єктом злочину, передбаченого ст.181 КК України, може бути лише фізична особа, яка досягла певного віку та є осудною. Тобто для визначення особливостей суб'єкта цього складу злочину необхідно встановити ознаки, що характеризують його зміст.

Стосовно такої ознаки суб'єкта злочину, як фізична особа, зазначимо, що під час обговорення проекту нового КК України висловлювалися пропозиції передбачити в кримінальному законі відповідальність не тільки фізичних, а й юридичних осіб. Однак закріплення в законі положення про кримінальну відповідальність тільки фізичної особи як ознаки суб'єкта свідчить про збереження в КК України 2001 р. принципу особистої, персональної відповідальності за вчинений злочин [1, 114]. З огляду на це, у разі вчинення окремими представниками юридичних осіб злочину, відповідальність несуть не юридичні особи, а певні фізичні особи, навіть якщо під час вчинення злочину вони діяли від імені юридичної особи чи в її інтересах.

Зазначимо, що в ситуації розвитку та укорінення в державі деяких видів злочинності (зокрема організованої), це питання набуває нового значення. Це було б не тільки логічно пов'язано з нормативним закріпленням відповідальності за ці види злочинної діяльності, а й дало б змогу припинити діяльність заборонених законом угруповань. При цьому принцип особистої відповідальності не може бути порушений. До кримінальної відповідальності, насамперед, повинна притягатись фізична особа, винна у вчиненні конкретного злочину. Але кримінально-правові заходи впливу щодо юридичних осіб, які до речі добре відомі світовій практиці (заборона чи призупинення діяльності в цілому або окремих її видів тощо), повинні бути передбачені і українським законодавством.

Реалізація принципу особистої відповідальності не завжди приводить до вирішення завдань, які стоять перед кримінальним законодавством. Юридичні особи, через які вчинялись злочини, залишаються базою для подальшої злочинної діяльності, яка часто не припиняється з притягненням до кримінальної відповідальності фізичних осіб. Завжди знаходиться „претендент” на звільнене місце, який його і посідає. Якби діяльність юридичної особи була заборонена, обмежена та т.ін., було б ліквідовано реальну базу (найчастіше матеріальну) організованої злочинності, що стало б одним із дієвих засобів попередження нових злочинних проявів.

Звичайно, мова про це може йти лише у випадку, коли злочинні організації прикривають свою діяльність або діють у легальних формах (що найчастіше буває) [2, 100-101].

Відповідно до чинного КК України суб'єктами злочину можуть бути: а) громадяни України; б) особи без громадянства; в) іноземці, які не володіють дипломатичним імунітетом.

Фізична особа в кримінально-правових відносинах виявляє себе не тільки як суб'єкт злочину, тобто особа, якій притаманні ознаки, зазначені в ст.18 КК, але й більш широко – як особа, яка поєднує сукупність ознак соціального індивіда і біологічної істоти. Мається на увазі особа злочинця як поняття, що охоплює багато інших ознак, не вказаних у ч.1 ст.18 КК України.

З огляду на збереження в КК України 2001 року принципу особистої, персональної відповідальності за вчинений злочин, суб'єктом злочину, відповідальність за який передбачено в ст.181 КК України, може бути лише фізична особа, тобто людина.

На нашу думку, відносно цього складу злочину питання про можливість надання юридичній особі статусу суб'єкта злочину є досить актуальним та може слугувати підставою для відкриття дискусії. Якщо розглядати релігійну групу як стале, добре зорганізоване об'єднання, то

відповідно воно містить у собі певну ієрархічну підпорядкованість та структурну розгалуженість. Наведені ознаки таких угруповань дозволяють виділяти серед їх членів активістів та можуть стати передумовою призначення помічників чи заступників у організаторів або керівників.

Якщо діяльність такої релігійної групи (організації) пов'язана з незаконними діями (наприклад, заподіяння шкоди здоров'ю людей), то маємо не що інше, як організоване злочинне угруповання. За вчинення подібних суспільно небезпечних діянь у ст.181 КК України передбачено відповідальність лише організатора чи керівника цієї групи. Навіть ізоляція від цієї групи та її керівників не вирішить усіх проблем. У такому разі залишається певна матеріальна база, пов'язана з діяльністю групи, а також послідовники вірування та активні учасники (у тому числі помічники та заступники). Така ситуація сприятиме тому, що місце колишнього організатора чи керівника займе його правопримієрник і злочинна діяльність під приводом проповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів продовжуватиметься.

У зв'язку із цим може виникнути ситуація, коли проблема вирішується не шляхом повної деформування або ліквідації релігійної групи, а лише тимчасовим припиненням її діяльності, що згодом може призвести до ще більш активних злочинних дій їх та суспільної небезпеки.

На нашу думку, у випадку успішного притягнення до кримінальної відповідальності керівника чи організатора, у свідомості членів релігійної групи він перетворюється на мученика і його особа ними практично канонізується. У свою чергу, це може призвести до виникнення в адептів ворожих настроїв до правоохоронних органів, держави та суспільства загалом. Своє незадоволення вони можуть виражати в індивідуальних чи масових акціях протестів (самопідпалення, голодування, суїцид тощо).

Необхідною є розробка дієвих кримінально-правових заходів впливу на деформування таких релігійних груп шляхом заборони чи призупинення їх діяльності в цілому чи окремих її напрямків. Обмеження діяльності такої групи дало б змогу попередити можливість нових злочинних проявів з її боку. Однак виходячи з тієї ситуації, яка існує нині, лише одна фізична особа (організатор чи керівник групи) може бути піддана заходам кримінально-правового впливу.

Досягнення встановленого законом віку є однією з обов'язкових умов притягнення особи до кримінальної відповідальності. Вік людини – це певний етап її розвитку, який характеризує ступінь формування її особистості. За загальним правилом, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістьнадцять років (ч.1 ст.22 КК України).

Суб'єктами окремих злочинів можуть бути особи, яким виповнилося більше шістьнадцяти років. Так, відповідальність за втягнення неповнолітнього в злочинну діяльність можуть нести тільки особи, яким на момент вчинення злочину виповнилося 18 років.

Аналіз положень КК України дозволив дійти висновку, що за вчинення злочину, передбаченого ст.181 КК України, відповідальність настає з 16-ти років.

Окремі вчені зазначають, що за втягнення в діяльність групи неповнолітніх (ч.2 ст.181 КК України), відповідальності підлягає лише повнолітня особа, тобто яка досягла 18-річного віку [3, 505], інші вказують на те, що суб'єктом може бути і 16-річна особа [4, 492].

Виходячи з того, що законом у ч.1 ст.181 КК України не встановлено вікових обмежень щодо визначення статусу особи як організатора чи керівника релігійної групи, то цією особою, відповідно, може бути і неповнолітній (з 16-ти років). Отже, вчинення неповнолітнім злочину, передбаченого ч.2 ст.181 КК України, не виключає можливості настання кримінальної відповідальності. Однак це питання потребує окремого ґрунтовного дослідження.

Аксіоматичним положенням кримінального права є те, що правильно оцінювати фактичні ознаки вчиненого діяння й усвідомлювати його суспільно небезпечний характер, а також керувати своїми діями (бездіяльністю), що є необхідною умовою вини, може тільки осудна особа. Осудність є передумовою кримінальної відповідальності й покарання. У ст.19 КК

України сказано, що осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними.

Ще однією ключовою ознакою суб'єкта злочину, передбаченого ст.181 КК України, є його осудність. Виходячи з цього, особа визнається осудною, якщо вона є організатором чи керівником релігійної групи і за станом психічного здоров'я може усвідомлювати фактичну сторону й суспільну небезпеку своїх злочинних діянь та керувати ними.

Разом із тим релігійні віровчення містять у собі значну ідеологічну силу. Їх вплив на свідомість людей може бути настільки відчутним, що вони можуть перетворитись на справжніх фанатиків віровчення. У зв'язку з цим, під впливом релігійних обрядів та церемоній (багатогадинні моління, пости, завдання фізичних страждань тощо) в особи можуть виникати зміни її психічного стану. Якщо в особі переважає психофізіологічна схильність до легковажного сприйняття чужих ідей, то це може призвести до розвитку психічних захворювань. Зміни в психіці особи можуть виникати безпосередньо під час виконання функцій по організації чи керівництву групою, хоча до здійснення цієї діяльності вона була здорова.

Щодо надання суб'єктові злочину, передбаченого ст.181 КК України, статусу загального чи спеціального, серед науковців існують протилежні погляди. Одні вважають, що суб'єкт злочину – загальний [5, 159; 6], інші – спеціальний (організатор чи керівник) [4, 493; 7, 153]. Деякі вчені від прямого визначення утримуються, обмежуючись лише тим, що суб'єктом є фізична осудна особа, яка досягла 16-ти років [8, 329; 9, 369; 10, 194]. Ще одним поглядом є: за ч.1 ст.181 КК України суб'єкт – загальний, а за ч. 2 суб'єкт – спеціальний (лише повнолітня особа) [3, 505].

У диспозиції ст.181 КК України існують обмеження щодо того, ким може бути суб'єкт цього злочину, а саме – організатором або керівником, тобто цим особам надається певна соціальна роль у групі. Тим самим вони виділяються із загального числа інших членів групи. Отже, виходячи зі змісту ч.2 ст.18 КК України, можна зробити висновок, що не кожна особа, яка досягла 16-ти років і є осудною, може бути суб'єктом цього злочину, тобто він – спеціальний. І не обов'язково це повинна бути повнолітня особа, адже повноліття визнається по досягненню 18-ти років, а вік кримінальної відповідальності настає, як відомо, з 16-ти років.

Отже, суб'єкт цього злочину визначається шляхом його приналежності до фізичної особи, яка є осудною та досягла 16-річного віку. Проблеми, пов'язані з особливостями визначення осудності, повинні вирішуватися шляхом повного та всебічного вивчення особистісних даних особи, яка вчинила злочин, передбачений ст.181 КК України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальне право України. Загальна частина / [за ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація]. – 2-ге вид., перероб. і доп. - Х., 1999.
2. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник / П.Л. Фріс. – Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. – 362 с.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [П.П. Андрушко, В.Г. Гончаренко, Є.В. Фесенко]. – [2 – ге вид, перероб. та доп.]. – К.: Дакор, 2008. – 1428 с.
4. Кримінальний Кодекс України: науково-практичний коментар / [Баулін Ю.В., Борисов В.І, Гавриш С.Б. та ін.]; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.: Концерн „Видавничий дім”, Ін-Юре, 2003. – 1196 с.
5. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / [Александров Ю.В., Дудоров О.О., Клименко В.А. та ін.]; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – [вид. 2-ге, переробл. та доповн.]. – К.: Атіка, 2008. – 712 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 4-ге вид., перероб. та доп. / [за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка та ін.] – К.: Юридична думка, 2007. – 1184 с.
7. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / [Баулін Ю.В., Борисов В.І, Гавриш С.Б. та ін.]; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-є вид. перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 624 с.

8. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Видання п'яте, переродлене та доповнене / Відп. ред. Є.Л. Стрельцов. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – 800 с.
9. Науково –практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 2-ге вид., перероб. та доп. / Відп. ред. С.С. Яценко. – К.: А.С.К., 2002. – 968 с.
10. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [М.О. Потєбенько, В.Г. Гончаренко]. – К.: „ФОРУМ”, 2001., у 2-х ч. (ч. 2), 674 с.

УДК 343.237

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА СПОСОБІВ ПІДБУРЮВАННЯ ДО ЗЛОЧИНУ

Абакумова Ю.В., к.ю.н., доцент

Інститут права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету

Статтю присвячено вивченню підбурювання до злочину як кримінально-правової категорії. Розглянуто та проаналізовано можливі основні та додаткові способи підбурювання до злочину та надано їх кримінально-правову оцінку.

Ключові слова: співучасть, підбурювання, підбурювач, виконавець, умовляння, підкуп, погроза, примус.

Абакумова Ю.В. УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ОЦЕНКА СПОСОБОВ ПОДСТРЕКАТЕЛЬСТВА К ПРЕСТУПЛЕНИЮ / Институт права имени Владимира Сташиса Классического частного университета, Украина

Статья посвящена изучению подстрекательства к преступлению как уголовно-правовой категории. Рассмотрены и проанализированы возможные основные и дополнительные способы подстрекательства к преступлению, а также дана их уголовно-правовая оценка.

Ключевые слова: соучастие, подстрекательство, подстрекатель, исполнитель, убеждение, подкуп, угроза, принуждение.

Abakumova Y.V. LIABILITY ESTIMATION METHODS P DBURYUVANNYA TO CRIMES / Law Institute, named after Vladimir Stashis Classic private university, Ukraine

This article is dedicated to the incitement to crime as the criminal category. Considered and analyzed the possible basic and advanced methods of incitement to crime and given their criminal and legal assessment.

Key words: complicity, incitement, inciter, performer, persuasion, bribery, threat, coercion.

Співучасть – одна з найбільш небезпечних форм вчинення злочину. Зважаючи на це цілком зрозуміла і виправдана та увага, що приділяється розробці загального вчення про співучасть в її різноманітних аспектах як у роботах видатних учених минулого (Н.В. Білогриц-Котляревського, С.В. Познишева, М.С. Таганцева, А.Н. Жиряєва та ін.), так і в роботах відомих вчених Україні та інших держав СНД (Ф.Г. Бурчака, М.І. Бажанова, Л.В. Багрій-Шахматова, П.І. Гришаєва, Р.Р. Галіакбарова, А.А. Герцензона, А.Ф. Зелінського, М.І. Ковальова, Г.Л. Крігера, І.М. Малахова, В.К. Матвійчука, А.О. Піонтковського, О.Я. Светлова, А.Н. Трайніна, П.Ф. Тельнова, М.Г. Угрехелідзе та ін.).

Однак дослідження інституту співучасті в цілому та його окремих проблем продовжує залишатися актуальним. Серед них, на наш погляд, і питання, пов'язані зі способами підбурювання до злочину.

При спільному вчиненні злочину важливо точно оцінити суспільну небезпеку діяльності кожного з співучасників та врахувати його роль у досягненні кінцевого злочинного результату. І саме встановлення способу підбурювання має велике практичне значення, оскільки на основі цього легко з'ясувати мотиви, що штовхнули підбурюваного до вчинення злочину, а отже, і встановити ступінь провини конкретної особи. У зв'язку з цим мета даної статті – детально розглянути та охарактеризувати можливі способи підбурювання до злочину та надати їм кримінально-правову оцінку.